
a fehér cigánylány

VASILE REBREANU

Rohant a rúd és úgy meggyötörte
szemét, hogy rá ködös homály szökött.
Ezer rudat lát felmerülni körbe
s már nincs világ ezernyi rúd mögött.
Rainer Maria Rilke

1.

Kezdte megszokni itt a börtönben, nem tehetetlenségből, nem beletrődésből, vagy mert elhatározta, hogy kibékül a sorssal. Tulajdonképpen nem is gondolt a sorsára. Kezdte megszokni, mert pontos időben kapta az ebédet, elég meleg volt, csend, de főképp nem fújt a szél, nem esett az eső, nem havazott, nem csapott a jégeső. S még valami: nem volt semmi dolga. Ült egész nap félig lehunyt szemmel, mintha aludna; tulajdonképpen csak félig-meddig aludt, s ahogy így ült falnak támaszkodva, félig lehunyt szemmel, lassan, egyenletesen, nyugodtan lélegzett, körülötte csendből láthatatlan, vékony, fekete háló szövődött. Ezen a hálón, az álom kódén tompán szűrődtek át a zajok, lépések, távoli hangok, kulcscsörrenések. El tudott így üldögélni, aludni, s közben elhallgatni, amint közelednek, távolodnak a zajok, nyújtottan, lágyan, elhalnak, majd visszatérnek. Jó volt így. Ülhetett így bármeddig — különösen amióta felolvasták a kötél általi halálra vonatkozó ítéletet; senki sem szólt hozzá, az őr sem kiabált rá nappal, mint a másik börtönben, ha végigdőlt az ágyán. Itt más börtönőr volt, s ez hagyta, hogy addig maradjon az ágyban, ameddig akart, s szinte egyáltalán nem ellenőrizte a cellaajtó kémlelőnyílásán. Akkor látta az őrt, amikor az ételt hozta neki, s úgy tűnt, hogy mosolygós a zsandár arca, nem úgy nézett rá, mint a másik, mord tekintettel és ridegen; sőt, úgy rémlett, hogy rákacsintott, rá, az elítéltre. Ez azt jelentette, hogy a dolgok kezdenek jó úton haladni, ha már egyszer rákacsintott az őr, hogy rá, Ion Bocan-ceára, valami váratlan jó vár, aminek a börtönőr is örvend, de nem

mondhatja el neki. — Legalábbis ezt lehetett kikövetkeztetni, az a mosoly nem lehetett egyéb, mint jó jel.

Aztán újra zajt hallott, kulcscsörgést, kulcscsikorgást, árnyak neszét, csebrek kongó visszhangzó zaját; valaki benézett az ajtó kémlelőnyílásán, aztán újra lépések hallatszottak, akkor ő maga is felállt, mozdulatlan maradt egy ideig, merev, összerázkódott egy, csak általa hallott neszre, s egyszerre végigfutott a hátán a hideg, összeborzongott, s gyorsan járkálni kezdett a szűk, hideg, idegen cellában. Aztán a fal mellé lopakodott, érezte, hogy érdes, durva, vászon rabruhája a falat érinti; az érdes vászon mindegyre megzizzent — s akkor megijedt: úgy érezte, hogy egy egér futkározik rajta forrón, gyors kis lábaival, puha, undorító bundájával, úgy érezte, hogy örülten futkározik körbe, mint egy fekete örvény, a hátán, a nyakán, a hasán; újra a hátán, körbe a hasán, végigsüvít a nyakán, s félelmében cincog; megáll, s nagyon lassan, kiertóan rágni kezdi a ruháját. S akkor elfutott a fal mellől, ugrott egyet, összerázkódott és felvisított, tátogott, mint a fuldokló: aztán mozdulatlanul állt, hallgatózva várta, mikor érzi újra a könnyed, gyors futkározást, a fekete örvényt, az undorító bundát, amint vergődik, cincog a rabruhája alatt. Várta, mikor hallszik a rágcsálás, ami kilyukasztja durva ingének vásznát, lassan húzza ki a szálakat, egyiket a másik után tépi ki, mint búzaszálakat. S egyszerre maga előtt látta a vetést. S akkor üvölténi kezdett.

Meghallva jajveszékelését — érthetetlen, nyögésekkel vegyes hangokat hallatott: aúúú—úúú—úúúhúúú—úúú, mint a kutyavonítás —, hirtelen elhallgatott, újra sétálni kezdett a cellában, egyre inkább közeledett a falhoz; kezdetben árnyként lopakodott oda görnyedten s remegve, mint rejtett árnyék. Aztán egyre jobban közeledett árnyéka a falhoz, tudtán kívül, akaratan kívül, álmosan, lágyan, tehetetlenül, szinte nesztelenül, sóhajtvá, nehezen lélegezve, erőtlenül nyögve, kimerülten; aztán erős csikorgás, rágás, s újra a puha, gyors lábak, a hideg bunda, forró, undorító süvítés. Nyögve ugrott el, kinyitotta a száját, fulladozott, undor fogta el, a félelemtől reszketve öklendezett. Lassan, óvatosan kezdődött a leselkedő rágcsálás: most figyelte, érezte, hogyan húzza ki a szálakat, egyiket a másik után, lassan, hogyan foszlik szét az inge — nem látta már a vetést, nem ordított; lesben állt ő is, túrt, visszafojtotta undorát, összeszorította állkapcsát, hogy ne vacogjanak a fogai, hogy meg ne mozduljon, hogy egy hangot se hallasson, ne kiáltson, csak egy gyors mozdulatra lett volna szükség, hogy megfogja. Hogy ő is örvényként forogjon. S hogy megfogja. Különben szétmállasztja az ingét, így lassan, szálanként, folytonosan rágcsálva, sietség nélkül, fáradság nélkül. Aztán a börtönőrök megbüntetik, megverik, nem lesz miből megfizesse az inget, és megverik, au-au-auauaua-aúúú-úúúúú-úúúúú. S íme megint elszaladt. Most hallgatózott, leste, várta, hogy jöjjön. A lekötözött állat siralmas, eszeveszett üvöltése, a hörgés megszűnt, szertefoszlott, elhalt, felfogták a tömlőc hideg falai; beitták néma, foszladozó árnyékukat. S hallotta, mint lehelik ki jóllakottan a csendet. Nehéz, nedves csendet, mely nagy hullámokban jött felé, egyik a másiktól vált ki, egyik a másiktól fakadt, egymásból születtek, mint ikrek közeledtek, szétváltak, egymásból fakadtak, széthasadtak újat szülve, újat, új nehéz hullámot, hallgatagot, lila csendet, mely feketén, súlyosan, viharosan fojtogatta, mint a méreg. Hallotta, kezdetben alig észlelhetően, mint a beszűrődött fényt, az apró

rágcsálást, érezte a puha, gyors, nedves lábakat, a szőrpamacs hengerlését a hátán — és felderült. Csukladozva, nyerítve hosszan felkacagott. Hirtelen megállt: a zúgás megszűnt, hiába hallgatózott, nem hallotta többé; csak az ingaszálait érezte, amint lassan húzza ki egyiket a másik után, durván, kiritkítja az ingét, szétmállasztja szálanként durva, csepű rabingét.

Már nem félt, hogy megverik, hogy nem lesz többé inge. Ő úgyis meghal, felakasztják, s kalács és gyertya nélkül temetik el. De az igaz! Ing nélkül, meztelenül. Az egyetlen szál ingét? Az ingét elrágja ő, az egér: au-aúúú-úúúúúúú-ú. Hirtelen elhallgatott. Bégetést hallott. A juhok itt bégettek valahol a közelben, vagy talán messze, ki tudja hol? De ő hallja a bégetést.

2.

Hallotta, mint régen, amint a juhok bégetnek fejés után az esztenán. Aztán valaki mintha mellette kiáltott volna: de azért úgy tűnt, hogy valahonnan nagyon messziről kiált:

— Tudooooj! Hozd a sajtájt!

Felismerte a juhász dűnnyögő, selypítő hangját, amint a testvérét kiáltja; Tudor az ő testvére volt. A havason voltak a juhokkal, gyerek volt, s leesett egy fáról; elnyúlt a földön a füben, szemei behunyva, mindent hallott, ami körülötte történik, de nem tudott megmozdulni, nem tudott megszólalni, nem tudta kinyitni a szemét. Aztán újra hallotta a juhászbojtár dűnnyögő szitkozódását, de ugyancsak úgy, mintha ködön át kiáltana, mint mikor tanították őket belebeszélni és kiáltani kucsába: letették a kucsmat a földre, és belekiáltották: Tudoor! Ioaan! — s az, akit kiáltottál, ha épp melletted állt is, úgy hallotta, mintha a másik dombról kiáltanak vagy a völgyből; a hang elhaló volt, távoli, mintha ki tudja honnan jönne, a pusztából.

A helyet, ahol a juhokkal voltak, Pusztíanak hívták, s ő ott maradt a kisebbik testvérével: Tudor utána született egy évvel. Itt maradtak a juhászok közt, amíg az apjuk újból fel nem jön az ordáért, sajtért, berbecékért, hogy a faluba vigye, a vásárba.

Megint hallotta a juhász félelmetes szitkozódását.

Érezte, hogy valamitől nedves lesz az arca, valami esik bentről, s az ajkai, orrcimpái nedvesek lettek, megduzzadtak a zsíros júhtej ízétől és szagától, mely megnedvesítette a haját, lefolyt a tarkóján, az ajkán is hidegen és zsírosan, meg a gerincén, s megnedvesítette a hátát. Kinyitotta szemét, s látta az ömlő fehér hullámot. Gyorsan lehunyta, majd újra felnyitotta nehéz fehér szempilláit:

— Fent! — kiáltotta, s tisztán hallotta s látta a juhászt, amint üti Tudort a vederrel, nyögve, fogvicsorítva, dűnnyögve, selypítve és hadarva erősen üti, s közben szitkokat szór a Szűzről, áprodott nyálába, fajtalan szavaiba kavarja, miközben szégyentelen vágyaktól buzog, mely elvadijtja tekintetét, felduzzasztja nyakán a vénákat meg a dühét; valamit mondott róla, megszegyenítve Tudort, s ő csak akkor értette meg, hogy a testvére rázta meg a fát, s ez amiatt esett le róla. „Ki vájta ki a szemedet? — A testvérem. — Azért kaparta ki olyan mélyen” — mondta a juhász, miközben üldözte a másikat, vederrel ütve a fejét, hátát, lábát, s szidta a Szentszűzet, Szűz Máriát, a Szűzanyát, aki úgy szülte kisde-

deit, hogy nem ismerte a szerelmet, nem tudta, mit jelent a test felszabadulása; tulajdonképpen öreg férfitestének vágyát így élte ki, szitkozódásaiban.

Mikor felállt, kolompszót és bégetést hallott.

3.

Megjött az apa, és ott, a juhászok előtt, meztelenre vetkőztette Tudort, odaadta neki, Ionnak a furkósbótot, s ráparancsolt:

— Üssed! Nyírjad!

Ütötte Tudor hasát.

— A fejét ne üssed!

Aztán ütötte a lábát.

— Hagyj rajta nyomot, hadd tudja, hogy a testvéred! Úgy! Ne fuss, Tudor! A hátát is! Üssed! Ne sajnáld! Azért vagy a testvére! Hadd tudja meg, ha eddig nem tudta! Hasíts csikot a hátából! Mi az, nem ettél ma?! Azt akarod, a te hátadon mutassam meg, hogy kell ütni?! Úgy! Kihez hasonlítsz, hogy ilyen boldogtalan vagy?! Gyúrjad! Jól... Úgy, kedvesem!

Tudor meztelenül nyögött, minden ütésnél nyekkent, szemét lehunyta; egyszerre kinyúlt az arca, csendesen folytak könnyei, s amikor már nem hallotta ordítását, az ütések számára még keserveesebbek lettek.

— Kész! Csókoljátok meg egymást, börtöntöltelékek.

Eldobta a bótot, odament a másikhoz, a testvéréhez, aki mereven állt, meztelenül, bőrén a dagadt, lila nyomokkal. És megcsókolta.

— Most gyere, kedvesem, lovagolni! Most kitüntetek, te vitéz!

A kanca megkötve, rőt csillogó háttal, kihunyó lángra emlékeztetve, nyargalászott. Az apa megfogta hónaljánál, felemelte, majd fentről ráhelyezte a lóra, szétvett lábbal, melyet aztán szorosán összekulcsolt a remegve nyerítő állat hasán. A következő pillanatban kezében érezte a kötőféket, s a farka alatt megszuirt kanca izgatottan nekieredt, fülsiketítően nyerített, galoppba fogott, megállás nélkül lefele, majd újra fel, s fel az erdőbe:

— Törjön szét! Hasítsák szét a fák! Akadjon fenn a fákon a keze, a feje! A belei is ott csüngjenek, ha mafla és tehetetlen! — Hallotta az apja hangját, mikor a kanca heves ügetésbe kezdett. Most az arcába csaptak az ágak, karcolták az arcát, a kezét, a hasát, az oldalát; véresre csapkodták a testét; nem tudta megállítani a kancát, hozzátapadt a hátához, rákulcsolta a kezét, belecsimpaszkodott a sörényébe; kiabálni kezdett, a gyomra lüktetett, s csak későn, mikor messze jutottak, s leereszkedtek a mezőre, jött rá — és értette meg a kanca fülsiketítő nyerítését —, hogy ennek a faluban maradt a csikója, őt hívta, felé szaladt; az apja tudta, mi fog történni, azért ültette a lóra. Valahonnan a mezőről, a vetések közül mintha egy vörös csikó nyerítését hallotta volna.

4.

Bocancea Ion közlegény egyedül volt az egész vagonban. Újév első napja lévén, az egész vonatban kevés volt az utas, ő egy kis elhagyatott állomáson szállt fel; a dombokon jött át, a nagy szűz havon. Most is havazott. Megizzadt, s a ruhái nedvesek lettek; volt egy nehéz háti-

zsákja, s hazafelé tartott, szabadságra. Attól való félelmében, hogy meghülhet, most levetközött, kicsavarta az ingét, gatyáját, aztán az izzó kályha mellé tette a padra — havasi járat volt, kisvonat, vaskályhakkal, s mindenek mellett tűzifa —, így ült, teljesen meztelenül, s nézte a hóborította erdőt, a dombokat, a távoli falvakat, a völgyekben szétszórt apró házakat; a megállóknál egyenruhás emberek, zászlócskával, tányérsapkájukhoz emelték kezüket, és szalutáltak. Jól érezte magát, úgy érezte, hogy neki szalutálnak, bár csórén van; különösen, hogy ő csóré, s az ember egyenruhában szalutál neki, ez adott rendkívüli elégtételt, aztán még tetszett neki, hogy egyedül van a vagonban, melegben, az a kinti meg köteles volt állni a fagyban, hóban, szélben; eközben ő, Boncea közlegény, ült a melegben, s szalutáltak neki.

Aztán...

Aztán az élete újra sötét árnyékba torkollott, nem emlékezett már, mi is volt, mintha kimerültek volna az emlékei. Megfeketedtek. Vagyis, úgy rémlett egy ideig, hogy egy bizonyos távolságot tett meg föld alatt, sötétben, s íme, újra kivilágosodott, mint egy vakondok, jelet vélt látni, képzeletében házhoz hasonló vakondtúrás jelent meg vagy talán sírhant.

... Most az utcán volt, részegen és dühösen, valaki megkarmolta az arcát, elvágta késsel, s folyt a vére; a tánc széteszlott, mindenki köréje gyűlt, ő meg forgott egy hideg, majdnem fagyos vízzel teli vederral, melynek fülét a fogai közt tartotta; a többiek ijedten nézték, de el nem mentek, kiabáltak, buzdították, közben óvakodva — arra is számítottak, hogy egyik percről a másikra elengedi a vedret a fogai közül, feléjük jön, s dühödten szétszap köztük. Nem tette. Akkor tört ki egy foga, amit azóta sem csináltatott meg; elülső fog volt, ami elcsúfította kacagását, őt magát is elrúfította.

Egy évre rá, mikor leszerelt (időközben a testvére megnősült), egy éjszaka — az istenit ennek a világnak — azt álmodta, hogy ő, Constantina — s erre az álomra később is emlékezni fog, amikor ez már az ő felesége lett —, mintha ásott volna a kertben, egyedül az ő nagy kertjükben, állandóan ásott, gyorsan, a föld meg magától tapadt az ásóra, lassan felemelkedett röögként, egyre gyorsabban, könnyedén, játékosan, mint a szerelem, mondta, és mint a szerencse — mondta a lány, és mint a vágy, mondta, miközben a föld magától dőlt ki abból a mélyedésből, rátapadt az ásóra, a lány meg arrébb dobta. Ő meg ott volt, és nézte. Aztán egy kristályvizű forrás tört fel, a lány meg faragott gerendát rakott, négy falat épített köréje — s meglett egy kút. — Most már jöhetsz vízér, amikor utánam vágysz, s nem bírsz magaddal — mondta Constantina... S mintha nem nappal lett volna, de éjszaka sem, lehet, hogy kora reggel volt, a levegő hamuszürke volt, vízhideg, a férfi meg az utcán volt, látta, hogyan telik meg az utca, látta a korszófüleket, mind fafülek voltak, régiek, égettek és csorbák, meg újak, mind egymás mellett: — Most ébredtünk fel — hallotta, s megértette álmában is, hogy kora reggel van. Senki más nem volt az egész faluban, vagy lehet, hogy az emberek még aludtak, hogy nem láthatta őket, csak a korszófüleket látta, ezek felébredtek a névtelen faluban, s szélében és végeláthatatlanul megtöltötték az utcát — csak fülek voltak, korszók nélkül, és vártak, egymás mellett tülekedtek, türelmetlenül civakodtak, ő meg tudta, hogy a kúthoz akarnak menni, és nem engedte... S jöttek a vénasszonyok az utcán — a fülek

már eltűntek —, a vénasszonyok derékig meztelenek voltak, s ők is sokra vártak a kútnál. Felébredtünk, kiáltották elnyújtva kórusban, s annyian voltak, hogy megtöltötték az utcát addig, amíg az út s a házak s a falu már nem is látszott; most sem volt nappal, éjszaka sem, a levegő szürke volt, a vénasszonyok korán ébredtek, és kijöttek az utcára, nagy golyvájuk volt, épp ezért mind magasan tartották az állukat, a homlokukat, vidámaknak látszottak, és elnyújtva, vastag hangon, rekedten kiabáltak, miközben rezgett a golyvájuk.

Kakukkfű meg rézkilincs
A rózsámnak párja nincs.
Ha aratni megyek nyárban
Vizet hoz a golyvájában.

Egyszerre kiáltottak mindenféle hangon, egyik közülük egy rozsdás bilincset tartott a kezében, s intett a többinek:

Ha meg kaszálni megyek,
Borral kínál engemet.

A vénasszonyok kétoldalra húzódtak, középen utat nyitottak egy másik vénasszonynak — ez nem volt derékig meztelen —, a többiek meg alázatosan utat engedtek, neki meg egy füstölő volt a kezében, ezt himbálta, és kéneslila füstöt szórt szét vele. — A kúthoz megy! — kiáltotta egyik golyvás vénasszony. — Megszállott! Megszállott, tisztátalan! Ne hagyjátok! Elapad a forrás, ha vizet merít most, amikor megszállott! Rárohantak, valaki kitepte a füstölőt a kezéből, s a vénasszonyok karmolni kezdték az arcát; letépték a ruháját, s most hogy már letépték, tülekedtek, hogy szétszakítsák, kitepték a haját, s szétoztották egymást marcangolva, golyváikat marcangolva, tépve; ő most egy nagy vetés közepén áll, kaszált Tudorral, a testvérével, körülfogták a vénasszonyok, s vizet meg bort öntöttek szétmarcangolt golyváikból; vizet és bort hoztak, hűsölni, mert meleg volt, a vetés sárgán, hatalmasan, perzselőn ringott; aztán lehajoltak a vénasszonyok, mindenik előtt egy juh volt, a juhok előtt fül nélküli fakorsók — elvesztek, vagy lelopta valaki a füleket —, s ahogy lehajoltak, hosszú, fonnyadt csicseik csórén lógtak le, mindegyik egyszerre, hátravetették kifacsart hosszú csicseiket, s csak aztán kezdték fejni a juhokat, s mintha a juhok combjaiból véres tej folyt volna; a juhokat mérges kígyó harapta meg előzőleg. — Meggyűlöltetjük veled a testvéredet, mondta egyik golyvás vénasszony. — És te kiválasztott leszel, a gyűlöletet az övedre tesszük dísznek! S hogy tessék a lányoknak. — Te csak ne lógasd az orrodát — kiáltotta egy golyvás vénasszony, s felé jött, de ő nem vetett ügyet rá, tovább kaszált a vetést a testvére nyomában, s újra hallotta a juhok bégetését. Aztán felébredt, s az ijedtségtől izzadtan, hallotta a felesége mellett horkoló testvérét a másik ágyból. Ez az álom sokáig üldözte, s haláláig nem fogja elfelejteni.

Aztán az élete újból sötétségbe torkollott. Emlékek nélkül élt, mintha egy hosszú, nyomasztó álom nélküli alvásba merült volna.

... Kévért hordott egy teliholdas éjszakán, ő hajtotta a lovakat, Constantina mellette volt, mert közben megnősült. A lovak könnyű trappban

haladtak a mezei úton, a mező néptelen volt, messze ellátszott. Hazaértek, behúzták a szekeret a csűrbe, s lerakták a kénéket, aztán vissza-indultak, s mikor kiértek, látták, hogy az egyik kalangyánál valaki lopja a kénéket, közel érve meglátták, hogy Tudor, rákiáltott, hogy távozzék. Feléhajította a vasvillát, aztán megfenyegette, hogy lelövi — hiszen Tudor tudta, hogy a katonaságtól elsinkófált egy pisztolyt, s hazahozta — most viszont nem volt nála pisztoly, régen elásta a kert végében, de Tudor félt, rácsapott a lovakra, és elszaladt. Csak messziről kiáltotta, hogy az a föld az övé lesz, hogy neki jár jog szerint, hogy az osztzkodás nem volt igazságos.

Amikor hazaért, a kapukat tárva találta, a tehenek és borjak az udvaron, az ablakok betörve. Ezután hosszas, néhány évig tartó per következett, végül is a föld Ionnak maradt.

Aztán egy napon füvet kaszált az erdő szélén, s látta, hogy a távolban valaki legelteti a juhokat az ő földje mellett; a juhok állandóan bementek az ő földjére, egyszerre iramodtak neki, látta, hogy az ember, aki őrizte őket, kihajtja, egy ideig legelnek a juhok a földje mellett, egy-egy váratlanul kiválik a nyájból, bemegy a földjére, megáll, s kezd legelni, aztán egy másik juh, újra egy másik s így tovább. Leállt, kaszájára támaszkodott, s messziről nézte őket. Látta, hogy az ember is bemegy a földjére, rátapos, lépveivel letiporja, felemeli a botot, s kihajtja, kikergeti őket egyenként, és amikor a szélére ér, egyet ugrik, s hirtelen visszamegy, tépi a szálakat, s tömi a szájába a zsenge kalászokat.

Ő futásnak eredt át a barázdákon, meg-megbotlott bennük, elhaladt a legelő kanca mellett, s hirtelen eszébe jutott, hogy ott felejtette a kaszát, s mintha visszatért volna érte, s elvette volna, felemelte a földről, s most ezzel a kezében szaladt, amikor a másik nyakához emelte, a kasza fénylett, vakítóan csillogott, a juhok össze-vissza legeltek, taposták a vetést, tömték magukba a zsenge kalászt, a másik állandóan hajtotta ki őket, s valaki más hajtotta vissza, s így a juhok bennmaradtak a vetésben, tömték vele a hasukat, apróra, tömöttre taposták lábaikkal, s tömték a szájukat, előbb egyenként, aztán csokrostól tépték a kalászokat, ők meg kiabáltak egymásra, nem hallottak semmit a saját hangjuktól, egyik hajtotta ki a juhokat, de valaki láthatatlan nem engedte ki a vetésből, s a kasza vakítóan fénylett, egy idegen, nehéz kasza, nem, nem az ő kaszája volt; ő nem is tért vissza a kaszáért, az övé ott maradt a fűben, az erdő mellett. — Annyi búzád lesz, amennyi a bocskorodba fér! Mi bajod van velem, jó Bocancea? Mit teszel, Ion Bocancea?! A testvére hangja volt, aki Bocanceának szólította, mint egy idegent, a kasza meg felemelve vakítóan csillogott, a vetésnek, a földnek és a nekik életet adó napnak a fénye mind a csillogó kaszaélen összpontosult, az idegen kaszán, melyet egy hideg, súlyos, szőrös kéz lökött oda neki hátulról. — Sercegett, elakadt, nedves piros lett, s csepegett róla a meleg, piros... Csak meg akarta ijeszteni, mint akkor a pisztollyal, ami nem is volt nála — s valaki kezébe tette a csillogó kaszát, aztán felemelte a kezét, mely ujjak helyett kaszában végződött. És hátulról meglökték a kezét. S a nedves kasza most pirosan csepegett. Ő meg feküdt a vetésen, a juhok szétszaladtak, nem hallotta, nem látta már őket.

Így feküdt a testvére mellett, s nevéen kiáltotta: — Tudor! Tuuuuudor! Tuuuuuuuuudoooooor! — mintha messziről, egy távoli dombról kiál-

taná, egy völgyből vagy kucsmából, a testét tapogatta, meg levált fejét. Testvére teste hideg volt, csak fülcimpái maradtak forrók.

Csend honolt, már nem kiáltotta, semmit sem hallott, a meggyilkolt mellett ült, ölelte, keblére szoritotta... Már nem a vetésben volt, most csak úgy feküdt, a testvérét ölelve — úgy rémlett neki, hogy nem a vetésen, hanem elhagyott réten van, melyen magától összeborul a fű. Nagynak, üresnek látta, mely csak nő körülötte, magasodik, s magától összeborul.

Jajgat, nyög, és senki se hallja őt.

5.

— Kihullott még egy fogad, hallotta az asszonyt: a háta mögött volt, ő lovon, a lány is lovon ült, s a tarkóján érezte a leheletét. Ő minden erejével csapta a lovat a tenyerével, ütötte mindkét sarkával: a ló próbált szaladni, megbotlott, újra ütötte, s a kanca nehezen ment, megint megbotlott, a másik meg mögötte volt, súlyától roppant össze a kanca háta. — Egy veszett szarvas, hallotta, s előttük haladt el egy szarvas, a mezők fölé emelve szarvait, és veszett volt, szájából mérgezett lángnyelv-ként csorgott le a sárga nyál: a levegő nehéz volt, méregtől s kifakadt epétől búzlótt.

Állandóan ütötte a kancát, de futni nem tudott, pedig futni akart, hogy a másiktól szabaduljon; talán ha szalad, a másik leesik, megszabadul tőle. Nem tudott beszélni, kiáltani, állkapcsa összefonódott, pedig meg kellett szabaduljon tőle, elszaladni, eltűnni a szeme elől, becsapni, de a ló nem vitte, botladozott, mintha az egész föld a hátát nyomná, s a föld súlyos volt, mint a bűn.

A juhok a nyomában voltak, jöttek utána, mostanig nem vette észre őket, ijedten, bégetve jöttek.

Beért a faluba, és a ló — sarka ütéseitől — ijedten rohant; a juh-bégetést már nem hallotta — hátranéz, nem lát maga mögött senkit. A falu néptelen volt, erre rájött a nedvesen, habzón, ijedten futó kanca patája visszhangjából.

Amikor háza udvarába lépett, s meglátta Constantinát, észrevette, hogy kasza nélkül tért haza. Hol hagyhatta? Lehet, a fűben, vagy talán rátette a halott hasára, hogy ne puffadjon fel.

6.

Kezdte leszedni a ló patkóját — tudta, hogy az megint utánajön, a közelben már hallotta, érezte —, de ő megfordítja a kanca patkóit, hogy megszabaduljon, elszaladhasson, s hogy megtévessze üldözőjét. Hogy nyomát veszítse. Fordítva verte fel a patkókat, s látta Constantinát, aki csodálkozva kérdezte, miért tért haza a mezőről; ő épp készült ki az étellel. Aztán az asszony vette az ingét, kimosta, s az ingen volt egy vérfolt, ki tudja honnan, levághatott valami állatot a fűben, egy kis vadrucát, vagy más, attól lett véres a kasza?!

Lefeküdt, fálnak fordulva, de nem aludt, erősen figyelt, egy idő múlva hallotta, hogy a házban van, az ágya mellett, elhalad az ablak előtt, mellette, vele egyszerre szuszog; amikor visszafojtotta a lélegzetét, a másik sem lélegzett... Beesteledett, s akkor beismerte magában, hogy látnia

kell. S magukra kellene maradjanak. Felültette Constantinát a lóra, s elküldte hegyen-völgyön túlra, a szüleihez. Ha a másik nem szimatolja ki a nyomokat, ide fog jönni, hozzá.

Aztán hallotta éjszaka puhán hemperegni, hallotta dühös szuszogását, s amint a sötétben székeket dönt fel, edényeket tör, keresi őt nedves, szőrös orrával, ablakok törnek, hallotta nekivágódni súlyos, alakatlan testét a ház falának, nagyokat puffanva, ágakat törve... Reggelre a kert tele volt mély gödrökkel, gyökerestől kitepert, összetört, megtépett fákkal; az egész kertet feldúlta tehetetlenségében, dühében, aztán bizonyára elindult a ló fordított nyomán.

Mikor vitték a csendőrök, a nép úgy tolult utána, mint öreg kutya nyomába a por. Ő megöregedett akkor, azon a napon, és az azutáni napokon, mindenki hátralevő nappalát és éjjelét áthatotta, mint egy nehéz mérgezett pára: az undor. Undorodott a lefekvéstől, az italtól, a déltől, a szerelemtől, undorodott a napkeltétől.

7.

S ezért nem beszélt szinte semmit a tárgyalás alatt sem. Últ ott a padon, látta a bírakat, balján és jobbán az öröket; mintha Constantinát is látta volna. Állandóan kérdezték, ő nemmel vagy igennel felelt, teljesen mindegy volt neki, ugyanazt jelentette számára a két szó, vagyis semmit: az igen undorát és a nem undorát. Jobb volt hallgatni, egyidőben kiabáltak rá, miközben állandóan valamit kérdeztek, s ő igennel vagy talán nemmel felelt, az is lehet, hogy egyáltalán nem felelt. Talán Constantinát is látta sírni, ki tudja? — Valaki egyfolytában beszélt. Ő ennyit mondott:

- Nem a saját kezemmel öltem meg.
- Megölted a testvéredet. Levágtad a kaszával.
- Nem az én kaszám volt. A magamét a fűben hagytam.
- Megölted a testvéredet, Bocancea Ion.
- Hallod, még hogy Bocancea Ion — csodálkozott.
- Megölted a testvéredet.
- Valaki mögöttem volt, és meglökte a kezemet.

Nebetést hallott, de hogy ki kacagott, azt már nem tudta.

— Behívója volt — hallotta később az ügyészt —, aznap kellett jelentkezzen az egységénél, melyet a frontra irányítottak. Tehát nemcsak, hogy megölte a testvérét, de megölt egy katonát, akinek harcolni kellett volna...

— Nagyon helyes — mondta, pedig mást akart mondani.

— Megölted a testvéredet — hallotta —, kaszával, saját kezeddal ölted meg!

— Nem az én kaszám volt! Nem a saját kezemmel! Más kezével! Valaki mögöttem volt! Nem! Nem! Nem! Nem! Nem! — üvöltötte aztán a tárgyalás végéig, azalatt is, míg halálos ítéletét olvasták fel, s azután is napokig állandóan nemet mondott, állandóan ismételte: Nem-nem-nem-nem-nem-nem-nem-nem, addig a napig, amíg egy másik tömlőbe költöztették, ahonnan aztán — ezt tudta — viszik akasztani.

8.

Egyike volt a nehéz, nagyon régi tömlöcöknek, valószínűtlenül vastag, hideg, sötét kőfalakkal, mint mindegyik tömlöc. Mint a másik is, amelyikben ült. Itt is volt kémlelőlyuk a cellaajtókon, melyen az börtönőr fáradhatatlan szeme leste, de ami kezdetben meglepte, s agyába vésődött átköltöztetését követő megszámlált napjaira, az az a tény volt, hogy földes volt a cella padlója. Kezdetben ez az apróság bizonyos örömet okozott neki, s gyakran, amikor felkelt az ágyból, s leszállt meztláb, valami váratlan gondolattól vagy deformálódott ködös, beteges képzeletének valami szörnyszüleményétől riadtan, úgy érezte egy pillanatig, hogy ott-hon van, az ő házában, most kelt fel. Anélkül, hogy számot adott volna magának róla, furcsa vidámsággal, önfeledten lépkedett, csak a hűvös agyagot érezte nagy meztelen talpával. Egy idő után a hideg miatt bőre enyhén elkékült, lábán a szőr összezsugorodott, s úgy érezte, miközben mozgott, s a levegő menet közben enyhén lebegtette lábain a szőrt, s ez őt is átjárta — úgy érezte, hogy valami felmászott a lábára, s jön-megy a lábfejen. Félénken meggyorsította lépteit — keresztül-kasul a cellában —, egyre jobban gyorsított, körben a cellában, a fal mellett, egyre jobban sietett, menet közben meg-megrázta egyik vagy másik lábát, gyorsan lépett, újra megrázta a lábát, szabadulni akart, már futva körözött a cellában, aztán hirtelen elszedült, kapkodó lélegzettel, állat tehetetlenül eleresztve, halottsápadt arccal, kétségbeesetten levegő után kapkodva, leült. Így ült, aztán feszülten figyelni kezdett: valahol lent, messze, a sötétség mélyén, alatta mozgott valami, valaki ásott vaktában, tapogatózva, reszelve, felé tört utat... Egyik éjszaka történt, amikor végigzuhan a nyirkos agyagon, mintha valahol messze, mélyen, a sötétség fenekén fa-tóka hangját hallotta volna, aztán úgy tűnt, hogy kő-tóka, aztán egy idő után éles ugatást vélt hallani a mélyből, zokogásfélét, aztán a földikutya jól kivehető ugatását, aztán nyüszítve távolodott, elveszett a hideg mélységben, a föld sötétjében, majd csukladozva sirt.

Felébredt, s amint piszkos kezével megdörzsölte arcát, könnyeit érezte.

Késő volt, süket, kongó, vak éjszaka. A vizek hanyatt fekvé aludtak, vízbefúlatokról álmodtak, s azt, hogy szerelmeskednek ezekkel, meg szép, erős férfiakról, mint a tizenhat éves lányok, kiket ily álomban vágy gyötör, mint az aszályban vergődnek miattuk, perzselő tűzben vergődnek, s vízbefúlásukat óhajtják.

9.

— Na! Fel! Felkelni! — a börtönőr volt, aki már megszokta őt, semmi sem lepte meg, látott még elítélteket így, a meztelen földön aludni. „Meg akarják szokni a földet, előkészület a sírlakáshoz”, magyarázta magának.

Nappal volt, s a fény érdesen, durván takarta be, szemébe sütött, s ő sűrűn pislákkolt. Kivörösödött szemmel nézett a börtönőrrre, előbb fel sem ismerte, majd ijedten, széteső mozdulatokkal felállt, beteges, eszelős álma hatása alatt, lóugrásokkal járkált a helyiségben, összegörnyedve botladozott, mintha vasteher nyomná a vállát. A börtönőr ránézett, észrevette megrakott lóéhoz hasonló járását, s komoran felkiáltott:

— Akasztásra ítélt csikóhal. — Aztán hozzátette: — Na, állj meg. Elszédülsz! Állj meg már. Na, mondd, mit álmodtál? Miért aludtál így, el-

nyúlva, a földet ölelve? Kedvet kaptál az asszonyra, hogy olyan szorosan magadhoz ölelted?! Hallottam, egész éjjel beszéltél... Miket mind mondtál? Vagy nekikezdtél széplányt büvölni?! — Tréfálni akart, de durva kaszárnyai hangjában igazi sajnálat hullámai remegtek. Látva, hogy a másik hallgat, egyszerre nagyot kiáltott: — Kövess! — Aztán lágyan hozzátette: — Gyere, te, beszélgetőre viszlek... Hogy lásd az asszonyodat, testvér. Ott van. Vár.

Álltak egymás mellett, szótlantul, ő meg a felesége, Constantina, s arább a börtönőr, nem néztek egymásra, megmozdulni is képtelenek voltak, vagy felemelni a tekintetüket, vagy hogy kezet adjanak egymásnak; tulajdonképpen csak egyszer fogtak kezet, akkor régen, amikor a katonaságból jött haza, azon a télen, amelyik mintha nem is lett volna.

— Hogy megy sorod? Hogy telik itt, ember? — kérdezte nagy későre.

— Hát úgy né! — válaszolt sietve, s örvendett, hogy az asszony megszólalt. Megint hallgattak, mozdulatlanul ültek a hosszú padon, a szoba egyetlen bútorán. A börtönőr továbbment, sétálni kezdett, mintha csak magában lenne, hogy ne zavarja őket.

Az idő lustán haladt a feneketlen, határtalan csendben.

— Undorodsz tőlem, Constantina? Gyűlölsz?

— Csinálmány volt. Valaki más csinálta nekünk gyűlöletből — mondta az asszony. Aztán hozzátette: — Otthon minden jól megy, mint eddig... Arattunk... azután... A vetés kikelt tavaszig...

— A vetés. Igen... igen...

— Egyedül arattam, akkor... Nézd, hoztam neked egy kenyeret... Abból a búzából van, amiből nem ettél... Jó lett volna melegen, tudom, hogy szeretted... De messze van... Megnedvesítettem, hogy lehűljön, amikor kivettem a kemencéből. Edd meg...

— Kemence... hát igen, Constantina... Mit csináljunk?... Nem az én kezemmel történt... Könnyebben hal meg, aki lehűtött kenyeret eszik... Mit csináljunk? Tudod, veled álmodtam egyszer... Mielőtt még összekeltünk... nem is mondtam neked...

A csend egyszerre leszűkült, látták zöldesfehéren, aztán elsápadt, s maguk mellett hallották a börtönőr lépteit. S az új világításban az asszony lassan ráemelte szemét, és hosszan nézte.

— Undorodsz tőlem... utálsz... — mondta, ő is nézte, most először látta nagy szemét, színét, melyet eddig nem ismert, a szemét, melyet sohasem nézett meg.

— Utáltalak addig, amíg szerettelek — hallotta távolról. — Most... — felállt, felhúzta vállát: — Isten veled... Vagyis...

Sokáig ült még ott a padon, egyedül, úgy tűnt, hogy az asszony nagy zöld szeme és a keze mellette maradt a kenyérral, pedig ő már régen elment, és sohasem fogja látni többé.

10.

Most új gondja volt: hogy ne egyék meg a kenyerét, ne jöjjenek újra, ne vessék fogaikat a kenyérbe, hogy megbecstelenítsék, bemocskolják. A falhoz húzódott, meghallotta a rágcsálást, majd hirtelen hideg nyüzsgést érzett az inge alatt, a bőrén. A kenyeret magához szorította, s hideglelősen szaladgált a fal mellett. Megállt, hallgatózott: rövid nyikor-

gást hallott, s az ajtó felé fordulva a börtönőr szemét látta a kémlelőnyilvánson.

Lassú, fáradt léptekkel az ágyhoz ment, leült. Harapni kezdett a kenyérből. Falta a puha fehér kenyeret, aztán lassan, ráérősen rágta. Gondolatai elkalandoztak, egy irányba rohantak, hogy aztán hirtelen más, ki tudja honnan eredő gondolat nyomába eredjenek. Elég volt, ha egyik letért, taláalomra a többiek utána mentek, nagy ugrásokkal, mint valami vadul bégető, megkergült juhok.

Rég végzett a kenyérrel, mikor a börtönőr bejött, s hívta, hogy vágja le a bárányokat.

— Egyik gyilkos sem akarja levágni! Megenni persze mindenki akarja. Egyből urak lettek, most, a kötél előtt. Vagy tán te is úr lettél?

Hallotta a bárányok bégetését valahol a tömlöc udvarán, túl a falakon, öt várják, várják a megnyúztatásukat.

— Tele van a világ juhokkal, nehéz a föld a bárányoktól — mondta, s vidáman felállt, s szemében egy játékosan csillogó új fény villant: — Nehéz a föld a bárányoktól. Le kell mészárolni őket. S kilépett a nyitott ajtón, saját szavain csodálkozva.

— Így már szeretlek, Heródes király! — kacagott fel a börtönőr.

Szinte kacagott, mikor a bárányok torkába dőfte a kést, a bilincscsörrenés mintha lovak csengőinek csörgése lenne télen; a vér spriccelt, hörgés kísérte, valahol nem messze tyúkok lehettek, a bárányok bégettek, ő meg csak vette őket sorba, örvendett, hogy olyan könnyen tudja megfojtani őket, s dőfte torkukba a kést, gyorsan, csillogón, bal kézzel dőfte. Bal kezével, a ballal, szomjasan, a ballal — s úgy érezte, hogy egy nagy vetésben van, melyet már látott valamikor, valahol, nagyon régen; fogta a juhokat sorba, idegen, fejvesztett juhok, melyek állandóan jöttek be a vetésbe, s melyik hogy jött, ő fogta meg, szúrta a kést a nyakukba, bal kézzel. A bilincs csengett, csörömpölt, ő meg vidám volt.

Mikor leszállt az éjszaka, mind a tizenegyüket, úgy lábukon-kezükhöz bilincsel, kivitték és megfűrésztették. Még hátra volt a borotválás, aztán a gyónás és a szentáldozás, amit a vacsora követ, melyet a tizenegy elítélt utolsó kívánsága szerint állítanak össze. Böjthét volt, közeledett a szent húsvét, s most, nagycsütörtökön a gyilkosoktól, istentelenektől akasztás előtt elvárták, hogy bárányhúst egyenek a keresztény törvény szerint.

11.

Messze, a tömlöc sötét, elhagyatott tornyában megszólalt a tóka szagot hangja. Tudta, hogy miután megborotválják, eljön a pap, meggyónnak, megáldoznak, aztán esznek, s hajnalban felakasztják őket.

Leültették a székre, amit magukkal hoztak, beszappanozták nagyra nőtt szakállát. A börtönőr magasra tartotta a lámpást, miközben a borbély meghajolva borotválni kezdte.

A széken ülve csak a borbély fehér köpenyét s a bilincseket látta. Arcán érezte a beretva karcolását, s úgy rémlett, mintha térdén keresztbe tett, lebilincselte kezéből valami kezdene csöpögni; a bilincsből csepegett, egyre erősebben, a tej. Örömmel látta, hogy a nadrágján simán, fehéren végigfolyik egy vékony ér, mely egyre nő, szélesedik, leér a cella földjére, kigyózva nyúlik, fehéren, melegen párologva — kacagni kezdett

könnyedén, amennyire csak tehetette, könnyedén, nem lett volna jó, ha hangosan kacag, mert megrázkódnak a bilincsei, s nem folyik több tej; halkán kacagott, rázkódvá, egyre vidámabban, nem tudta magát fékezni, a tej meg csak zölden, fehéren folyt a bilincsből.

— Csiklik, borbély úr. Láttam még elítélteket, akik nem bírták elviselni a beretvát — hallotta.

— Félek, hogy elvágom, s a lelkemen szárad... Várjunk egy kicsit...

— Na, testvér! Elítélt!

A borbély most nem állt előtte, fehér köpenyében, meghajolva.

A tej sem folyt már a bilincsből.

— Nem kacag már. Megpróbálom befejezni. Mindjárt itt a pap.

Emlékezett: mindig húsvét előtt, nagycsüörtökön, a pap összegyűjtötte őket, csak a gyerekeket, a templomban. Megkérdezte őket: Haladtatok-e el kert mellett... — igeen, tisztelendő úr — felelték kórusban a pap előtt térdelve. — S láttatok-e almát ott... — igeen, szentatya. — Megszilvát... — igeeeeen, szentatya... — Meg cseresznyét... — igeeeeeen, szentatya... — Sóvárogatok-e utánuk... — igeeeeeen, szentatya... — S ettetek belőle... — igeeeeeeeen, szentatya. S hogy erre gondolt, vállát rázva, fogvacogva kacagni kezdett; egyre erősebben kacagott, ott látta magát ferdén; Tudor mindig mellette térdelt — a pap kérdezett, ők meg...

— Mesélj neki valamit, hogy ne mind kacagjon.

— Mit meséljek, borbély úr?!

— Bármit, csak ne kacagjon, különben nem tudom befejezni...

— Muszáj, borbély úr. Jön a pap.

— Jöhet. Ha kacag, nem fejezem be. Nem venném a lelkemre, épp most, nagyhéten.

— Mit meséljek? Hej, testvér, elítélt, hallgass ide: paraszt vagy, vagyis voltál, testvér... kórusban felelték „igen”, akkor félték, meg voltak ijedve, most viszont nevetségesnek tűnt, s kacagott, hogy rezgett belé a vállá, s vacogtak a fogai. — Haladtatok-e el...

— Testvér, a föld áll, vére és erei vannak, mint az embernek.

... egy kukoricás mellett... — Igeen, szentatya.

— Amikor az Isten az embernek először ekét adott, hogy szántson, húztak egy barázdát, de belül áradatként folyt a vér.

... egy ház mellett. — Igen, szentatya. — Lehet, hogy...

— Az emberek megijedtek, s félbehagyták a szántást.

— Ki kell peckeljük a száját! Fél arcát sem fejeztem be. Ember, kérlek, hagyj abba már!

... egy madárfészek mellett... — Igen, szenta...

— Legyen olyan jó, a maga érdekében... — Körüludvarolták mind a ketten, mint orvos a beteg gyermekeket vagy az örülteket.

— A vér áradatként folyt a föld alatt, ahogy mondtam, ha egyszer a föld élő volt, mint az ember, s erei voltak, mint az embernek, hallod-e, testvér? — Miért nem szánttok? — szólt le az Úr. — Hát, ha tele van az ekénk vérrel — folytatta a mesét a börtönőr, s nézte az elítéltet, aki megállás nélkül kacagott; hivatalos sajnálattal nézte, melyet a borbély jelenléte s börtönöri egyenruhája kényszerített rá.

— Most menjetek és szántsatok! — mondta az Úr... Mikor a második borázdát húzták meg, nem volt már vér, fehérré változtatta az Úr... Úgyhogy, testvér... azóta, csakhogy nem látszik...

... Igen, szentatya. „Jobb kezével keresztet vet, ballal meg üríti a zsebeket” — hallotta Tudort, ő meg pukkadt meg a kacagástól.

— Csiklik!

Nemsokára megjött a pap, még valakivel, egy tiszttel, aztán elmentek mindnyájan. Ő meg kacagott.

Egyedül hagyták, fél arca leborotválva, fél arca borotvátlan, érintetlen, nagy összebogozódott szakállal, mely nőtt, és összefonódott magától.

A cella kis ablakán a hold látszott, kinyújtott, lila és dagadt, akasztottakéhoz hasonló nyelvével.

12.

Hahotázva, csukladozva, vacogva kacagott, s hiábavalónak bizonyult próbálkozása, hogy összeszorítsa állkapcsát. Most valaki csiklandozta. Mikor a tiszt belépett, ő még mindig kacagott, a tiszt meg mondott neki valamit, hogy mit, nem hallotta, láthatatlan kéz csiklandozta a talpát, mind a két talpát, a hasát, a hátát, a tarkóját, a tiszt meg kiáltott valamit, az megállt, úgy rémlett, hogy hozzáhajol, megcsókolja mindkét arcát, mintha megcsókolta volna a szakállas arcát, aztán a borotváltat, majd a száját, de ő csak kacagott, a kéz meg tovább csiklandozta, a láthatatlan kéz; mikor egy pillanatra abbahagyta a kacagást, a tiszt már nem volt ott, eltűnt.

„Nem-az-én-kezemmel” — gondolta, miközben sétált. „Ez-volt-pontosan.” Aztán: „Ez-akkor-volt.” „Valaki-mögöttem-volt.” És újra: „Nem-az-én-kezemmel. Valaki-mögöttem-állt.” „A pap-mindjárt-itt-lesz.” „A bűnök...” „Valaki-mögöttem-volt.” „Ez-volt-pontosan.” „Magamra-vettem-a-Tudor-bűneit-is.” „Valaki-mögöttem-volt.” „A pap.” „Ez-volt-akkor.” „A pap-feloldoz-a-bűneim-alól.” „A pap-feloldozza-a-bűnei-alól.”

— Nem tiszta lélekkel halsz meg! Várd a büntetésedet, testvér! Nincs sok idő hátra, nemsokára virrad. Miért nem pihensz? Úlj egyhelyt, ne koptasd a lábad! — S mert az elítélt folytatta a járkálást, a beszédet, a kacagást, az őr hirtelen megdühödött, ráförmedt a kémlelőnyíláson a sötétben: Titkárnak az Istenhez, ott a helyed!

„Valaki-mögöttem-volt.” „Nem-az-én-kezemmel.”

A lelkiismeret-furdalás izetlennek, idegennek tűnt, mint ahogy idegennek és hihetetlennek tűnt a halál, a kötél, a közeledő reggel, amikor felakasztják; erre ritkán gondolt, de ha mégis eszébe jutott, úgy gondolt rá, mintha másról lenne szó. „Ez-akkor-volt.” Mintha valaki járna itt, hallotta lépteit, most meg közeledett, feszülten figyelt, lefeküdt a hideg földre, s megint hallgatózott, odatapasztott füllel, s hallotta, közel a földben, a motoszkalást, ott a sötétségben, aztán hirtelen kacagni kezdett, csorbán, vicsorítva, siralmasan, eleresztett állkapoccsal: mintha pirosra sült, forró kenyeret szedne ki a kemencéből, leprecceli, vízzel hűti, harap belőle; valaki kést nyújtott feléje, egyszerre több kéz, a vénasszonyok kezei, aztán papokat látott, amint megkoszorúzzák a kést, koszorút helyeznek a kés fejére; a kés meg emberi lábakba fűrődött, emberi kezekbe, belekbe, emberi májba, vesébe, emberi szembe, emberi fülbe, aztán a vénasszonyok sebeibe, a lila, kék cigánysebekbe, aztán a vénasszonyok kezei felé nyújtották, ő kenyeret vágott, szájához vitte, és evett; még mindig kacagott, amikor a Cigánylány teljes erőből jobb ercába csapott, a borotvált arcába; ütötte a hasával, bőröndnyi nagy hasával, aztán bal

arcába csapott, melyet nem érintett a beretva. Akkor zokogva térdre hullott, a bűnbánat és félelem keserű könnyei öntötték el, beborították az arcát, s szélesre nyitott, piros, nyílt sebhez hasonló szájában is érezte a könnyeket.

A lány meg erősen ütötte öklével a szívét. Akkor látta meg maga előtt a kötelet. A búzakoszorúhoz, vőlegényi csokorhoz, kenyérhez hasonló gömbölyű kötelet, kalászsza szökkenőt, napkerekségűt . . .

. . . tarkóját sértette az ing, durva volt, rabing, a bőre kivékonyodott, kezébe hulló könnyekkel kacagott, s érezte a lány ütéseit a fején. Jobbról-balról ütötte nagy hasával. Aztán vassúlyú öklével ütötte. Bal öklével ütötte a szívét. A talpát meg láthatatlan kezek csiklandozták. Az inge mállott, vaiaki rágcsálta. Meztelenül kerül oda, a sötétségbe, hirtelen vacogva felordított — oda, ahol nincsenek ajtók, nincsenek ablakok, és szél sincs, csillagok sincsenek, zápor sincs. Juhbégetést hallott. „Tele van a világ bárányokkal.” Fulladozott. A lány fojtogatta. És nem láthatta a lányt. A hátán egy lakat volt, nehéz, nehéz, ház nagyságú, sír nagyságú. S akkor egy ismeretlen kezet vélt látni, a kézben egy kulcs. Egy fakulcs. S hallotta, amint kinyitja a hátán levő lakatot.

Összeesett.

S látta a lányt: rohant a nyomába, utol akarta érni, de a lány lovon ült, egy rőt kancán, ő meg rohant a kanca nyomában . . . Minél jobban rohant — hihetetlen! —, annál messzebb került tőle. Hirtelen rájött, hogy a lány becsapta őt, megbosszulta, tőle tanulta a játékot, s most a lányon volt a sor, hogy becsapja őt, most a lány volt az, aki megfordított patkójú kancán szaladt, hogy megtévessze, hogy ő nyomát veszítse, hogy elszaladjon, s többé ne láthassa őt, s ne találja meg schol, sohase találja meg őt, a Fehér Cigánylányt.

Áttörte a földet, a sötétséget, egész a cellájáig, egy gyanútlan vakondok, hogy ne legyen egyedül.

A cella küszöbén kigyúlt egy gyertya. Fehér, tengerhabjából sodort gyertya volt.

Kántor Erzsébet fordítása